

פתילות ושמנים בנר חנוכה

עניינם בהדלקת נר ה' נשמת אדם

מחלוקת האמוראים

הגמרא במסכת שבת דנה האם 'פתילות' ושמנים המשמשים להדלקת נר חנוכה, יש להקפיד על איכותם כמו בהדלקת נרות-השבת? או שמא גם אותן שפסולות לנרות שבת, אפשר להדליק בהן בחנוכה?

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא/א

אמר רב הונא: פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול. אמר רבא: מאי טעמא דרב הונא? קסבר כבתה [נר חנוכה] זקוק לה [לתקנה, הלכך צריך לכתחילה לעשות יפה, דילמא פשע ולא מתקן לה] ומותר להשתמש לאורה [הלכך בשבת אסור, שמא יטה לצורך שימוש באורה]:

ורב חסדא אמר: מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת, קסבר כבתה אין זקוק לה [הלכך בחול שרי] ומותר להשתמש לאורה.

אמר רבי זירא אמר רב מתנה ואמרי לה אמר רבי זירא אמר רב: פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת. אמר רבי ירמיה: מאי טעמא דרב? קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה.

סיכום-המחלוקת

שם האמורא	בחול דחנוכה	הטעם	בשבת דחנוכה	הטעם
רב הונא	אין מדליקין בהן	כבתה זקוק לה ושמא יפשע ולא ידליק	אין מדליקין בהן	מותר להשתמש לאורה ואם תרצד השלהבת חוששין שמא יטה הפתילה
רב חסדא	מדליקין	כבתה אין זקוק לה ולא אכפת לנו אם ידליקנה מחדש	אין מדליקין בהן	מותר להשתמש לאורה וחוששין שמא יטה הפתילה
רב	מדליקין	כבתה אין זקוק לה ולא אכפת לנו אם ידליקנה מחדש	מדליקין בהן	אסור להשתמש לאורה וגם אם תרצד השלהבת לא יבוא להטות הפתילה

'נפש' ר"ת: נר, פתילה ושמן...

הבה ננסה להבין את הסוד הפנימי המסתתר מאחורי מושגי-הסוגיה השנויה במחלוקת, במישור עבודת השם במדריגת 'נרות-חנוכה' שבנפש האדם, בהקדם הבנת המורכבות של "נר ה' נשמת אדם":

תורה אור מ,ב ואילך

כי אתה נרי ה' והוי"ה יגיה חסכי... הנה כתיב נר ה' נשמת אדם. פי' שנסמת אדם המלוכסת בגוף הוא בחי' נר של קס הוי'. לפי שכל הארבעה אותיות דקס הוי' מרומזות בנר. והיינו בארבעה דברים שזכר שהם השמן והפתילה וב' גווני אור נהורא אורכמא הנאחז בפתילה ונהורא חורא למעלה ממנה. ולכן הנשמה קרויה נר שיש בה ג"כ ד' בחינות הללו שזמן ופתילה וב' גווני אור המרומזות בד' אותיות הוי'.

... אך הענין הוא כי הנה אור המאיר הוא בשביל שנאחז האור בפתילה ומכלה אותה. אך הפתילה לבדה היתה כזה וכלה במהרה וגם לא היתה הארת האור טובה כ"כ רק ע"י השמן שהוא הגורם התחברות האור בפתילה. והוא הגורם להיות האור טוב ובהיר שז"ל השמן נעשה גוון נהורא חורא. וע"י הפתילה גוונא אורכמא.

וככל המשל הזה כך הוא בהתלבשות הנשמה בגוף ונה"ב שאור הנאחז ונתלבש בנפש הבהמית הוא כמשל האור שנאחז בפתילה... וע"ס דנה"א נאחזות ומתלבשות בע"ס דנה"ב שהן לעומת זה. והכוונה הוא בכדי להפך נה"ב ולכלות אותה באור הנשמה. ולהיות אתכפייא ואתהפכא כו' דוגמת כליון הפתילה באור הנאחז בה. וכמו שהפתילה ענמה נהפכת לאור ואש. כך נה"ב ענמה היא אתהפכא כו':

הוי אומר, 'שלהבת-הנשמה' השואפת תמיד למעלה אל שורשה בלהב האהבה האלוקית, קרוייה: 'נר', ברם היא זקוקה ל'פתילה', זו 'הנפש הבהמית', כדי שתיתפס בגוף האדם ולא תכלה אל שורשה, אבל כדי שלא תכלה הנפש הבהמית ותתאפס לגמרי עד היותה לאפר, דרוש ה'שמן' הלא הוא 'סוג ההתבוננות' בתורת הפנימיות, המאפשרת לשלהבת הנשמה להתמיד את תפיסתה ב'פתילה' בלי לכלותה, כדי שיתמיד אורה של השלהבת להאיר את העולם הגשמי.

סוגי-הפתילות:

הן רבדיה השונים של הנפש הבהמית, בהן אמורה הנשמה [השלהבת] להיתפס, בהן תלוייה איכות-הדליקה של הנשמה ויציבות-אורה:

⊗ פתילות מן הצומח: רומזות שהתלהבות הנשמה נתפסת במידות [רגשות] של נפש הבהמית, שנמשלו לצומח¹, היינו שפועלת בה אהבה ויראה טבעיים בלבד, ללא התבוננות הדעת.

⊗ פתילות מן החי: רומזות ששלהבת הנשמה נתפסת במוחיין [שכל] של נפש הבהמית, שנמשלו לחי², היינו שפועלת בה אהבה ויראה שכליים.

⊗ פשתן מנופיץ: מדליקין בו [אף שגם הוא מן הצומח] רומז אמנם למידות, אבל לא לאהבה טבעית, אלא רמז לניפוי התאוות של הנפש הבהמית, בחינת חוטב עציך, כמאמר הזוהר³: 'אעא דלא סליק ביה נהוריה – יבטשון ליה ונהיר' [כלומר, ע"י בקיעת בול העץ לשבבים דקים, תיתפס בו השלהבת]

סוגי-השמנים:

ה'שמן', מייצג את סוג ההתבוננות ותכניה, שאיכותה היא הקובעת את טיב תפיסת השלהבת בפתילת-הייצר ויציבותה של ההתלהבות.

¹ זאת בגלל ש'צומח' מטבעו מושרש בחזקה במקום גדילתו, גם איננו משתנה מברוש לארוז, כי אם רק מתפתח וגדל באותה תכונה בה נוצר, כך גם ה'מידות' [תכונות האופי] קשה מאד לעקור ונשארות במהותן הטבעי אלא שמתפתחות מקטנות לגדלות, ברם, מעלת ה'צומח' היא שנותן פרי, כך ה'מידות' מולידות מעשים טובים משא"כ ה'שכל' כשלעצמו, איננו מחייב 'תולדות' בהתנהגות... לכן נאמר: "כי האדם עץ השדה" מהותו של אדם איננה 'מנת-המישכל' שלו אלא אופיו הרגשי, שנקרא 'צומח'.

² זאת בגלל ש'בעלי חיים' פעולתם היא 'רצונית' [ולא טכנית כ'צומח'], ניתן גם לאלפם בינה, כמ"ש "ידע שור קונוהו", ובעיקר בגלל שאינם מושרשים במקום שם נולדו, הם ניידים בקלות ממקום למקום, כך 'שכל האדם' איננו מונע מרפלקסים-אינסטינקטיביים, אלא פועל מרצונו החפשי, גם ניתן לאלף אפילו את הבהמית, שתשכיל השכלות רוחניות בידעת הבורא, גם 'שכל' מטבעו נוח ל'שינויי-תפיסה' ואיננו נעול על הנחה שכלית קבועה, היום חושב הוא כך ומחר ישוכנע שהאמת היא אחרת ממה שחשב אתמול.

³ זוהר ח"ג ע' קסח...

ⓧ זפת', רומז בשחרותו וצמיגותו להתבוננות בסרחון פסולתה של הגשמיות, בתקווה שמהכרת מיאוס החומר, בחינת סור מרע', יבא באמצעותה ל'עשה טוב', חיבוב-הקדושה.

ⓧ 'שמן-קיק', רומז ב'רעילותו' להתבוננות ב'יראת העונש' המפחידה את הנפש הבהמית להיכנע לרצון השם, אבל תכונתה כמוה כעץ הקיקיון, [שמגרעיניו מופק שמן הקיק] התבוננות זו השפעתה כידוע בת חלוף כמ"ש: "בן לילה היה ובן לילה אבד"⁴.

ⓧ 'שמן-זית', רומז להתבוננות זכה וטהורה בגדולת הבורא ובנפלאותיו, בחינת "טעמו וראו כי טוב הוי"ה", המביאה לידי אהבת השם שכלית, המופקת מתורת הפנימיות הקבלית-חסידית הנקראת 'שמן שבתורה'.

על האדם להיות מודע לקיומן של 'התבוננויות' שונות באיכותן ובהשפעתן, כדי שישכיל לבחור את סוג ההתבוננות המתאימה, לפי אופיו הוא ולפי מצבו הנפשי העכשווי, כדלקמן:

זמנה-הפסיכולוגי של הנפש

אמרו חז"ל: 'אין לך אדם שאין לו שעה', לא רק במשמעות 'הזדמנות' חד פעמית בה 'מזלו גובר' וכוכבו דורך... אלא גם במובן שמבחינה נפשית הוא מצוי ב'עיתוי-פסיכולוגי' מסויים⁵:

99 נועם אלימלך - פרשת כי תבא

והיה כי תבא כו', נראה לפרש דהנה יש שני מדריגת צדיקים: יש צדיק עובד ד' מיראה כל ימות החול ובהגיע שבת קודש ניתוסף עליו קדושה יתירה שעובד מאהבה כי בחינת שבת היא אהבה ובא יבא הצדיק במדריגת אהבה.

⁴ יונה ד, ו.

⁵ ע"ד מאמר הזוהר 'תלמיד חכם נקרא שבת' או 'אפילו עם הארץ איננו משקר בשבת' [תוספתא דמאי ה, ג].

ויש צדיק שגם בימי החול עובד ד' באהבה וזה הצדיק נקרא בשם שבת כדאיתא בזוהר הקדוש תלמיד חכם נקרא שבת והיינו כי שבת היא בחינת אהבה והצדיק הזה גם כן תמיד בבחינה הזאת לכן גם כן נקרא שבת...

ⓧ ימות החול, רומז ל'עיתוי-נפשי' שעבודתו את השם היא בבחינת 'חולין', היינו באופן של "מצוות אנשים מלומדה", ללא שום חוויה רגשית, אפילו ללא הכרה שכלית...

במצב כזה, אין זה משנה לו לאדם איזה רובד בנפש הבהמית יודלק על ידי הנשמה, אם ב'פתילה מן הצומח' [המידות הרגשיות] או ב'פתילה מן החי' [תובנה-שכל תנית]

גם אין זה משנה לו באיזה סוג התבוננות יבחר, אם בשפלות חומריות-האדם או ביראת העונש בגיהנום...

ⓧ 'שבת', רומזת ל'עיתוי-נפשי' שעבודתו את השם היא במטרה 'להאיר ביתו' ועולמו הפנימי-איש, באהבה שכלתנית הפועלת תענוג ושמחה בעבודתו, הגורמת ל'שלום בית' בין הצד האלוקי שבו ובין 'בת-זוגו' הבהמית, שגם היא מושפעת מההתבוננות ו'משלימה' עם מאוויי-הנשמה.

גם כשהנשמה ב'מצב שבת', זה מועיל שלא ייכשל בעץ ואבן [שלא תהא עבודתו רק ב'אהבה טבעית' של המידות בלבד, הנקראים 'עץ' ובוודאי לא עבודה 'דוממת' שלבו כלב האבן, חלילה...]

ⓧ 'חנוכה', רומזת ל'עיתוי-נפשי' בו מטרת האדם היא להאיר [לא רק את ביתו-הרוחני האיש, אלא] את 'היכל קדשך', הארת העולם כולו שהוא 'דירתו בתחתונים' של קודשא בריך הוא, זהו נר של 'מסירות נפש', התמסרות עקשנית לרצון השם, כי 'איננו רוצה להיות נפרד, חס שלום מאביו שבשמים',

זוהי תכונה חשמונאית, של נשמה הנמצאת ב'שעה של חנוכה'... ומדליקה את האהבה-המסותרת שמקורה ב'יחידה שבנפש'!

העבודה ה'שבתית' ופתילותיה

יהודי של שבת, עבודתו היא באופן של עונג ושמחה מתוך מנוחה, הנובעת מתוך התבוננות-שכלית בחינת "דע את אלקי אביך ועבדהו בלבב שלם ובנפש חפצה"⁶, עבודה שעניינה 'שבע' עליה נאמר בפזמון 'מעוז צור': "בני בינה – [ימי שמונה]", ה'בינה' הקרוייה 'אס' מולידה 'שבע מידות', רגשות דקדושה על בסיס התובנה-הנשמית, אזי אין צורך ב'איתכפיא', כי היצר עצמו משתכנע ב'טעם-הקדושה'.

תכלית 'נר השבת' אצל יהודי שכזה היא, לבא ל'שלום ביתו', לפעול שלום 'בבית-הנפשי' שלו, בין הנשמה לנפש הבהמית⁷, בין השכל לתאוה, בחינת "להתענג על השם", ללא צורך ב'מלאכת-הכפיה' שהיא אצלו בבחינת 'חילול-שבת'...

במצב 'שבת' זה, אין לו להדליק התלהבותו בפתילות 'מן הצומח', היינו רק ב'אהבה טבעית' בלבד, שתדליק רק את ה'מידות' של נפש הבהמית, באמצעות זמירות ורקידות וכדו'.

כי התלהבות של אלו איננה יציבה, היא עלולה לדעוך במהרה, כי ה'מידות' אינן מבוררות, לכן הן מרצדות בין 'קדושה' ל'קליפה', ע"ד המעשה הידוע מהבעש"ט:

אשר פעם הראה הבעש"ט נ"ע לתלמידיו שור מלובש בבגדי ש"ק ויושב אצל שולחן כי הי' צדיק אי' שאכל בשר לקיים מצות שבת ומפני תוקף רצונו לקיים את המצוה באכילת בשר בשבת נעשה עצמו כן ולבושי שבת ידוע דאינם משתנים⁸

הנה הוא נלהב מחד גיסא לקיים מצוות עונג שבת והנה הוא 'מרצד' מאידך גיסא אל התאוה ל'מי יאכילנו בשר'...

אלא א"כ משתמש ב'פשתן מנופץ', שהוא כאמור בחינת 'חוטב עצץ', שבלי ל'שישי', עשה חשבון נפש שבועי כהכנה לשבת

⁶ דה"א כח, ט. וראה המפרשים עה"פ.

⁷ שהרי הוא מצווה גם על 'שביתת-בהמתו' בשבת.

⁸ מאמרי אדמו"ר הרי"צ תרח"ץ סה"מ קונטרסים' עמ' 818.

וביטש את יישותה של הנפש הבהמית, אזי לאחר ש'מבטשין' ליה סליק ביה נהורא', באופן יציב ללא 'ריצודים'.

יהודי של שבת' צריך להשתמש בעבודתו ה'שבתית' רק בפתילות 'מן החי', בחינת ה'שכל', ששלהבת הנשמה תיתפס ב'שכל'–הבהמית, אזי תהא שלהבתה יציבה.

כמו כן, אסור לו להשתמש ב'מצבו השבתי' בשמנים האסורים, היינו, סוגי-התבוננות כאלו ש'אינן נמשכים אחרי הפתילה', שאינן נספגות בנפש הבהמית, אם זו ההתבוננות בסרחון פסולתה של החומריות השחורה ['זפת'] או ביראת העונש שמא לא יזכה ל"הקיצו ורננו שוכני עפר" [ר"ת: שעה]

וכל זאת מחשש 'שמא תכבה' התלהבותו מ'פתילות' ושמנים' שכאלו ויישאר ב'חשיכה רוחנית', עד שתיעשה שבתו 'חול'... או 'שמא יטה' כשיבחין בריצודה הבלתי יציב של התלהבותו, עלול הוא לסטות מדרך ההתבוננות ו'להטות' לדרך ה'אתכפיא', בבחינת סיגופים ותעניות, עד שיהא בזה 'חילול עבודתו השבתית'...

שהרי מאחר שגם שבת 'מותר להשתמש לאורה', היינו ש'משתמש' בעבודתו לצורך עצמו ושלימותו הרוחנית, אזי לא יבחל בשום דרך ו'יטה' כדי להגיע סוף סוף לשלימות 'ביתו' האיש!

המחלוקת ב'חנוכיית-השבת'

עתה נבא לבאר מה עניינה של עבודת הדלקת "נר ה' נשמת אדם" בחנוכה?

לעומת 'הנר השבתי', שעניינו עבודה מתוך עונג-ההתבוננות, בחינת ה'בינה' שמולידה 'שבע מידות' [יום השביעי] שבאה להאיר את 'ביתו-הנפשי' שלו.

הרי 'נר החנוכה' מסמל עבודת 'מסירות נפש' למען טהר את 'היכל קדשך' של הבורא, שהוא כללות העולם בו 'נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה', תוך התעלמות מהאינטרס-הנשמתי האישי, התמסרות זו נובעת מהדרגא ה'על-שכלית' שבנשמה, בחינת 'חיה-יחידה', שהן המקיפים שבנפש, שענינם 'ימי שמונה'.

בזה נחלקים האמוראים, האם גם ב'עיתוי נפשי' זה, יש להקפיד לבחור אילו כוחות ב'פתילת הנפש-הבהמית' אנו מעוניינים לתפוס ב'שלהבת-החנוכה' [צומח או חי]?

האם גם בחנוכה חשוב לבחור בסוג ההתבוננות המעולה ביותר, או שמא אפשר להדליק את 'מסירות הנפש' בכל סוג-התבוננות, גם ב'שמנים הפסולים' לגבי נרות השבת?

☒ רב הונא: דרושה 'מסירות נפש' ספוגת הכרה ורגש!

לשיטתו, גם בהפעלת הכוחות 'חיה-יחידה', בהן מצוייה ה'אהבה-מסותרת', דרושה יציבות והתמדה, אחרת עלולה היא להיות כניצוץ הבוקע מצור החלמיש על ידי הכאה –

שאף שכ'ניצוץ' שהוא חלקיק-אש ממשי [המסוגל להצית שלהבת] הריהו עדיף אמנם על 'אור הנר' שאיננו אלא 'זיו' בלבד [שאי אפשר להדליק מזיו זה שלהבת נוספת]

אבל אם לא נתפס 'ניצוץ' זה בפתילה מתאימה הספוגה בשמן מזוקק, לא תתמיד דליקת הניצוץ ועלול הוא 'לרצד' אם לא לכבות כליל...

ובאופן כזה, לא תתבצע תכליתו של 'נר החנוכה' להאיר את העולם כולו, כי כאשר מבחינה הסביבה ש'מסירות-הנפש' של 'ניצוץ החנוכה' איננו מתמיד, מופיע לשניה ונעלם כלעומת שבא, אזי בוז יבוזו לה ולא יתרשמו מ'חשמונאותו-המקרטעת'...

הוא אומר, אם 'כבתה' מסירות-הנפש 'זקוק לה' לעוררה בכל יום מחדש, ב'קצב סדיר', גם אם איננה ברצף-מתמיד⁹, כמבואר בתניא:

ספר התניא - חלק ראשון - פרק יג

והנה מדת אהבה זו האמורה בבינונים בשעת התפלה ע"י התגברות הנפש האלהית כו' הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת לאמיתו אין בחי' אהבה זו נקראת בשם עבודת אמת כלל, מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה וכתוב שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר.

ואעפ"כ לגבי מדרגת הבינונים נקראת עבודה תמה באמת לאמיתו שלהם איש איש כפי מדרגתו במדרגת הבינונים והריני קורא באהבתם שבתפלתם ג"כ שפת אמת תכון לעד הואיל ובכח נפש האלהית לחזור ולעורר בחי' אהבה זו לעולם בהתגברותה בשעת התפלה מדי יום ביום ע"י הכנה הראויה לכל נפש כפי ערכה ומדרגתה

וכדי לבסס יציבותה של 'חיה-יחידה', יש לדאוג 'להתפיסה' בהתבוננות שכלית [פתילה מן החי] על ידי תכני-התבוננות חסידיים וזכים [שמן זית], כדי שההתעוררות תתמיד באופן 'אמיתי'.

אף שתיאורטית אפשר להדליק 'מסירות-נפש' זו גם ב'פתילות' ושמונים פסולים:

כגון: ש'ניצוק' מסירות הנפש של יחידה מצית אצלו רק את ה'מידות' בלבד [בחינת 'צומח'], זאת מתוך 'פחד-הניתוק' בעבירות החמורות, פחד שבמהותו הוא אינסטינקטיבי-רגשי ואיננו 'תופס' את הגיונו-המוחי [בחינת 'חי']

כמו כן אם ההתבוננות המזינה את 'מסירות-הנפש' שלו, היא 'צמיגה' ומגושמת, מפני חשש איבוד עולם הבא שלו או מתוך דווקאות קשת-עורף לעמוד על עקרונותיו, נגד המנסים להכניעו, אזי עלולה היא לכבות בחלופ המצב המכה על צור החלמיש...

ורב הונא חושש, שמא יפשע ויתעצל מלהתמיד בהדלקה חוזרת וסיזיפית וישאיר את 'נר-החנוכה' הנפשי שלו כבוי....

⁹ וכפי שמצינו בתורה שני מיני 'תמיד': "שיויתי ה' לנגדי תמיד" או "אש תמיד... לא תכבה" [רצף-מתמיד] ומאידך, "עולת תמיד" [שאיננה ברצף, אבל ב'קצב-סדיר מידי יום ביומו].

חשש זה הוא גם ביום 'חול', כלומר, אם האדם המעורר את הנשמה הוא 'יהודי פשוט' של חולין, שכאשר הוא רואה ש'שלהבתו' החנוכית 'כבתה', הרי [הוא] 'אינו זקוק לה'... שהרי לא הדליקה לצורך עצמו והארת נפשו שלו, אלא מפני הציווי 'להאיר העולם', הרי שאם 'לא הולך לו', יתייאש וישאירנה 'כבויה'...

אך בעיקר חששו של רב הונא הוא ב'יהודי של שבת', שהוא תלמיד חכם¹⁰ ובעל נפש, שיש לו שאיפות-רוחניות להאיר את כל הסביבה באור 'מסירות הנפש'.

ומאחר שלדעת רב הונא: 'מותר להשתמש לאורה' של נר החנוכה, כלומר גם בעבודת 'מסירות הנפש' לגיטמי שיהא בה 'מבוקש-אישי'¹¹, בחינת 'כל ימי הייתי מצפה מתי יבא לידי ואקיימנו', הקרבה זו היא 'אינטרס' שלו להגיע לגילוי 'חיה-יחידה' ולהשתמש לאורה...

חושש רב הונא: 'שמא יטה', כלומר, אכזבתו מאי יציבות ה'חיה-יחידה' שלו, לא רק ביחס לעצמו, אלא גם האכזבה מהעדר תוצאות בסביבה, בראותו שאיננה מתלקחת מ'התלהבותו-החשמונאית', בגלל חוסר יציבותה והוא מרגיש שהוא 'יגע לריק'...

עלול הוא 'להטות' עצמו מדרך ה'מבצעים' עם הזולת והסביבה ולהתחיל 'לטפל בפתילתו' שלו, כמ"ש: 'קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים' ונמצא שעבודת 'הארת העולם' בנר 'מסירות הנפש' לתכלית 'דירה בתחתונים' מתעכבת, עקב 'הטייתו' לשנות קו ולהתמקד בעצמו...

אי לכך, גם ב'חנוכה' חייבים להשתמש בסוג התבוננות מזוכך [במשנת החסידות] ולהתפס את ה'חיה-יחידה' גם ברובד השכלי, כמבואר בתניא פרקים כ' – כ"א, המבארים בהגיון מעמיק, כיצד בכל עבירה 'קלה' מתהווה 'נתק' בין היהודי לבוראו, עקב היות 'יש עצמאי' בתוך מרחב האין סוף האלוקי,

¹⁰ כמבואר בזהר ח"ג ח"ג כט,א ש'תלמיד חכם נקרא שבת'

¹¹ כרמוז בשמו 'רב הונא' מלשון 'הנאה'...

כאשר השכל מבין את תחושת הנתק, היא איננה חולפת ו'שלהבתו החנוכית' יציבה ומאירה ללא 'ריצוד'.

☒ רב חסדא:

לשיטתו, שיטת החסידות¹² גדול כוח התנוצצות אותו 'הבזק' של 'אהבה מסותרת' אף באופן חד-פעמי, שהרי הצליחה להזיז את ה'מדליק' שייצא מ'קונכייתו' להאיר את עולמו של הקב"ה באמצעות קירוב יהודים לקיום מעשי של מצוה אחת, שבכוחה להכריע את כל העולם כולו לכף זכות...

גם הצליח להדליק אצל ה'מקבלי' את 'נר החנוכה' שלו, בנכונותו לצאת מגדרו, מדיעותיו ומאדישותו ולהניח פעם אחת¹³ תפילין בדוכן המבצעים, אף שאין הדבר מובן מאליו בהשקפתו ובאורח-חיו, פעולה שהיא מעין 'מסירות-נפש' בזעיר אנפין... בכך המשיך אל תוך העולם עוד 'ניצוץ-אלוקות' של מצוה! שהשפעתה היא 'נצחית', אפילו אם 'כבתה'...

כמבואר בספר התניא פרק כה

אעפ"כ כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת ה' שלא להשחוות לע"ז אפי' לפי שעה ולעשות תשובה אח"כ והיינו מפני אור ה' המלוּבש בנפשם כנ"ל שאינו בבחי' זמן ושעה כלל אלא למעלה מהזמן ושליט ומושל עליו כנודע.

והן בבחי' ועשה טוב להתגבר כארי בגבורה ואומץ הלב נגד היצר המכביד את גופו ומפיל עליו עצלה מבחי' יסוד העפר שבנפש הבהמית מלהטריח גופו בזריזות ... וכן לתפלה בכונה בכל כחו ממש וכן בעבודת ה' שהוא בדבר שבממון כמו עבודת הצדקה וכיוצא באלו ...

ולזאת תהיינה נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כולן מיוחדות בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה כנ"ל. ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד כי הוא ית' ורצונו למעלה מהזמן ...

¹² כשמו 'חסדא' כן שיטתו.

¹³ כדמשמע מרמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ה, שאפילו בהניחו פעם אחת יוצא הוא מגדר 'קרקפתא' דלא מנח תפילין מעולם'.

אלא שלמטה הוא תחת הזמן ובאותה שעה לבדה שעוסק בה בתור'
או במצוה כי אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד מהיחוד העליון
למטה.

לכן לדעת רב חסדא, אותה הנחת תפילין החד-פעמית, [שעוררה
בזכרונו את היותו 'בנו יחידו של הקב"ה'] הרושם שלה הוא בל-
יימחה, גם אם למחרת לא ימשיך הלה להניח תפילין יום יום, כי
לשיטתו של רב חסדא: 'כבתה – התנוצצות זו – אינו זקוק לה', כי
עצם ה'הדלקה עושה מצוה'¹⁴...

אי לכך, אין צורך לשאוף ש'מסירות-הנפש' של המשפיע תושתת
דווקא על בסיס התבוננות-חסידית דווקא [שמן זית זך], או תתפוס
את ה'תודעה-השכלית' של המקבל [פתילה מן החי']

אפשר גם להפעיל 'מסירות-חשמונאית' זו מתוך רגש טבעי של
"ואהבת לרעך כמוך" [פתילה מן הצומח] או בהתבוננות [שעוה]
להפטר מה'עריבות' שמא ייענש על כך שלא הוכיחו כמ"ש בשו"ע:¹⁵

אבל דבר שאיסורו מפורש בתורה אינו שידוע לנו שהחוטא הזה
לא יקבל ממנו אף אם נודיע לו האיסור, אעפ"כ צריך למחות בידו
לפי שכל ישראל ערביין זה בזה וע"י שמוחה בידו הוא מוציא את
עצמו מהערבות:

אלא שכל האמור לעיל הוא רק ב'ימות החול' של חנוכה, מסירות
נפש של 'יהודי פשוט', שאיננו מתאכזב מכך ש'ההתעוררות' כבתה...
וממשיך לפעול בסביבתו ולהדליק 'ניצוצות חד-פעמיים', שהרי אין
לו 'מבוקש-אישי', מלבד להאיר את עולמו של הקב"ה ולדידו 'כל
ניצוץ וניצוץ מצטרפים לאבוקה גדולה' שתאיר 'על פתח ביתו מבחוץ'
גם בלילה וגם בשמאל, כמצוות נר החנוכה.

ברם, אם ה'מדליק' הוא ב'עיתוי-נפשי' של שבת, היינו שהוא 'תלמיד
חכם' ובעל 'שאיפות נעלות', הרי גם אם תכלית הדלקתו את 'מסירות
הנפש' החשמונאית שלו, היא 'להדליק נר חנוכה' אצל מושפעיו,

¹⁴ ובדוגמה של מבצע תפילין אפשר לומר בדרך צחות שה'הנחה' – עושה מצוה ודיו!...

¹⁵ שו"ע אדמוה"ז הל' יום הכפורים סי' תרח ס"ה.

להצית את נשמתם ב'התנוצצות אהבתם-המסותרת' ו'לא כדי להתהדר בנוצות של 'גדול המחזירים בתשובה' ע"מ לקבל שכר בג"ע]

עם כל זה, מאחר ולדעת רב חסדא: 'מותר להשתמש לאורה' של החנוכייה, כלומר, ליהנות מהצלחת השפעתו ולקבל נחת רוח מ"הנפש אשר עשו בחרן"... הרי אם 'תרצד' פתילת התלהבותו וממילא גם התלהבות מושפעיו, עלול הוא להרגיש 'אכזבה עמוקה' מדלילות השפעתו ומהעדר בעלי תשובה יציבים ש'התחרדו כהלכה'...

וחששו של רב חסדא הוא: 'שמא יטה' מתפקידו להתמיד בהדלקת נשמות ישראל ולהאיר את 'חצרות קדשך' דירתו של הקב"ה בתחתונים ויתעסק ב'תיקון פתילתו' האישית, כדי להגביר את התפוקה שלו ב'מבצעים'...

אי לכך, כשמדובר ב'יהודי של שבת', טוען רב חסדא, עליו להדליק את 'אהבתו המסותרת' מתוך בסיס של 'התבוננות-חסידית' [שמן זית] ו'להתפיס' את התעוררותו בשילהוב תודעת מושפעיו [פתילתם מן החי], כדי שגם פעילותו שלו תהא יציבה וגם השפעתו על מקורביו תהפכם לבעלי תשובה יציבים.

⊠ שיטת רב [שהלכה כמותו]

גם הוא [כמו רב חסדא] סבור ש'כבתה – ההתנוצצות של חיה-יחידה – אינו זקוק לה', אלא שהוא מרחיב את ה'היתר' להדליק בכל אופן ובכל צורה, גם למי שמצוי ב'עיתוי-שבת', כי הוא איננו חושש 'שמא יטה' מתפקידו החשמונאי להדליק 'ניצוצות' ובלבד שירבה בהן ריבוי עצום¹⁶ ככל יכלתו.

ונימוקו: שהרי מאחר וב'צר חנוכה' עסקינן, היינו שאין מדובר בהדלקה 'שבתית' רגילה, שעניינה להוליד אהבה ויראה שכליים, מתוך "וידעת

¹⁶ וכשמו כן הוא דורש קיום מצוות רב ביותר...

היום והשבות אל לבבך", במטרה להאיר את ביתו שלו, שהרי מותר להשתמש לאורה של נר השבת, על כן יש להקפיד על פתילות מהחי ועל שמן מזוכך דווקא...

כי המניע של עבודה זו הוא 'נתאוה האדם להיות לי טרקלין בעליונים'... ועלי לדאוג לשלהבת זכה ויציבה כראוי ל'מנורת-הטרקלין'...

ברם, נר החנוכה בנפש, עניינו התנוצצות ה'מסירות נפש' שמקורה בכוחות 'חיה-יחידה', שם אין כלל אינטרסים-אישיים, גם לא 'אינטרסים' נשמתיים, שהרי לדעת רב: 'אסור להשתמש לאורה' של החנוכייה.

במישור הזה, הריהו מסור לחלוטין למילוי 'אינטרס-הבורא', היינו ש'נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים', דבר שנפעל רק על ידי קיום-מעשי של מצוות, שלו ושל זולתו, כאשר כל מצוה – גם אם היא חד-פעמית וגם אם נעשתה ללא תודעה וללא רגש – מהווה עוד 'לבינה' בבניין בית המקדש השלישי!

שיטת ה'מבצעים'

וזוהי שיטת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש, להרבות ריבוי עצום של 'מעשי-מצוות' טכניים, אף שמקיימיהם אינן מרגישים שום חווייה במצוה החד-פעמית שניאותו לעשות, העיקר הוא ה'ביצוע', על כן נקראים 'מבצעים'...

על פי פילוסופיית-החסידות, נעוץ סופן בתחילתן, אותו 'סוף מעשה' בכח הכי נמוך שבנפש, שורשו נעוץ ב'עצמיות-הנשמה' שלמעלה מכל רגש והגיון, בחינת "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו"¹⁷, כמבואר במאמר של הרבי¹⁸ המסביר את תשובת אלישע לאשה הענייה לפי פירוש אדמו"ר הזקן:

¹⁷ ולהעיר שבאותה מגילה נאמר: "ליהודים הייתה אורה וגו' ויקר" ואמר חזו"ל: 'יקר' אלו תפילין!

ויאמר אליה אלישע גוי' מה יש לך בבית? איזה כחות נשארו לך שאין לנפש הבהמית שליטה עליהם? ותאמר אין לשפחתך גוי' כי אם אסוך שמן, שלא נשאר אצלה שום דבר מלבד עצם נקודת הנשמה (ויש לומר דשמן הוא 'חכמה' ואסוך שמן הוא בחינת החכמה שבנפש שאין לנה"ב שליטה עליו) ויאמר לך שאלו לך כלים מן החוץ 19 גוי' כלים ריקים אל תמעיטי, שתעסוק בתורה ובמצוותיה שהם כלים לאור הוי' ואף שהתומ"צ שעוסקת בהם עכשיו הם כלים ריקים בלי אהבה ויראה.

מ"מ אל תמעיטי בהם²⁰ [=אבל תנאי אחד יש בדבר] ויצקת על כל הכלים האלה להמשיך בהם הגילוי דעצם הנשמה וע"ד המבואר בתניא שקיום התורה ומצוות תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' דמס"נ הוא מצד עצם הנשמה²¹ וכשתעשה כן אזי את ובניך תחיי בנותר כיתרון האור הבא מן החושך...

שיטת של הרבי מליובאוויטש זי"ע, התומך בדרכו של 'רבי' [שהלכה כמותו] היא, שגם 'יהודי-שבת' איננו 'משתמש לאורה' של נר החנוכה, מפני שמסור הוא לאינטרס האלוקי השם דגש על 'רבי', ריבוי 'ניצוצות' עשייה של 'דירה בתחתונים', על כן אין אנו חוששים 'שמה יטה' מתפקידו וגם אם 'כבתה אינו זקוק לה', כי עצם הדלקתה והתנוצצותה כבר פעלה את פעולתה נצחית ורישומה במקיים המצוה ובחללו של עולם.

מעשה במבצע חנוכה בו השתתפתי בשנת תשל"ד במרחבי סיני באיזור תעלת סואץ, לאחר יום שלם של ביקורים בבסיסים וביחידות שדה, יום שהביא יכול עצום של מניחי-תפילין, הגענו כעשר דקות לפני השקיעה ליחידת שריון אי שם במדבר.

לאחר דקת-פתיחה במהות חג החנוכה, הזדרזנו להתפרש על כל חיילי היחידה לזכותם במצוות תפילין טרם תשקע החמה ואמנם ההיענות הייתה מירבית.

רק קצין אחד אליו נגשתי סירב בעקשנות להיענות לתפילין שבידי... לא הועילו כל הפצרותי והלה בשלו, לא!

¹⁸ ד"ה ואשה אחת תורת מנחם תש"ן ח"א ע' 346.

¹⁹ רמז למעשים 'חיצוניים' ללא רגש פנימי. וגם אינם נובעים מרצונו-הפנימי של המקיים, אלא מתוך השפעה מבחוץ...

²⁰ תרתי משמע: אל תמעיטי בכמות המצוות המעשיות וגם אל תמעיטי בערכן.

²¹ זהו המניע הנפשי העמוק להתמסרות להתמדה בקיום המעשי ולו החד-פעמי, זהו 'נר החנוכה' שלא נועד 'להשתמש לאורה'

אפילו חבריו ליחידה הרגישו אי נעימות והפצירו בו: תן כבוד לחברה החבדניק"ים שהגיעו מהארץ עד כאן, הנח תפילין...

הלה בקשני לסור עמו הצידה, הניח ידו על כתפי ולאט באזני: הקשב לי מדוע אינני רוצה להניח תפילין ותבין את סירובי:

באחד הקרבות – ממשיך הקצין בסיפורו - כשהסתערנו עם נגמ"ש פתוח אל יעד מצרי, נשמעה לפתע שריקת פגז מרגמה שנחת אל תוך חלל הנגמ"ש שהיה מלא בחיילים, כולנו נאלמנו דום והתכונו להפוך לעיסה מדממת... אלא שהסוף התמהמה ולא בא... הפגז לא התפוצץ!

רוב הצוות של הנגמ"ש לא היו דתיים והתייחסו באדישות לאירוע כל'מזל' אקראי, שהמרגום של הפגז היה כנראה פגום ולכן לא פעל... רק שני חיילים מתוכנו היו המומים מעוצמת הנס שחוו, הם ראו זאת כ'אצבע אלקים' ושלפו מכיסי אפודיהם תהילים קטן והחלו להודות לה' על ניסיו הנפלאים.

לאחר שנרגעו כולם המשכנו עם הנגמ"ש לעבר היעד, לא עברו עשר דקות ופגז מרגמה נוסף החריד את האויר כשהתפוצץ מחוץ לנגמ"ש בקרבתנו, רוב הצוות לא קרה להם כלום, מלבד שני חיילים שנפצעו מרסיסים, נחש מי הם היו? כן, דווקא אותם שהתפללו והודו לה'...

אחרי סיפור כזה – מסיים הקצין את סיפורו – התבין מדוע אינני מאמין בכוחה של תפילה ותפילין?!

שתיקה השתררה בינינו, משהו פנימי לחש לי לא לנסות 'להסביר' את הקב"ה... מבטינו נפגשו בהבנה הדדית, השמש עמדה לשקוע ולפתע, מושיט הקצין את זרועו ואומר: יאלא! בא תניח לי תפילין!

כנראה שנשמתי חשה ברצוננו העז, בשלהבת החנוכה שהניעה אותנו מכוחו של הרבי, מתיתיהו של דורנו, אין ספק שזה הצית בו בנפשו את היחידה שבנפש שלו, שהתמסרה לרצון הקב"ה, למרות ששכלו ורגשותיו לא תמכו ברעיון, אלא ברצון עמוק של הניצוץ החשמונאי שבו.

אינני בטוח שהלה המשיך למחרת להניח תפילין, יתכן שה'התנוצצות כבתה', אבל אין לי ספק ש'רישומה' לא נמחה, כי 'ההדלקה עושה את המצוה'....